

TURUN HOVIOIKEUDEN PRESIDENTTI

*Turussa,
maaliskuun 14. päivänä 2018*

Viite: HE 200/2017 vp

LAKIVALIOKUNNALLE

Pyydettynä lausuntona hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi Turun hovioikeus esittää kunnioittavasti seuraavan:

1. Yleistä

Hovioikeus pitää myönteisenä, että keinoja oikeusprosessien keventämiseksi on ryhdytty selvittämään ja että keventämistoimenpiteitä on ryhdytty toteuttamaan. Keventämistä ei kuitenkaan saisi ohjata vain tavoitellut menosäästöt, vaan ensisijaisena tavoitteena tulisi olla prosessin järjeistämisen niin että oikeusturvaa parannetaan.

2. Käräjäoikeuden kokoonpanosäännökset

Hovioikeudella ei ole huomautettavaa siltä osin kuin työryhmä on esittänyt yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentamista. Myös esitykseen sisältyvällä uudella kahden tuomarin kokoonpanolla voi olla käyttöalansa käräjäoikeudessa. Kahden tuomarin kokoonpano varmistaa myös osaltaan sen, että esimerkiksi toisen tuomarin sairastuessa pääkäsittelyä voidaan viedä loppuun, eikä uutta pääkäsittelyä tarvitse samassa asiassa järjestää (oikeudenkäymiskaari 2:12).

Kun toimivaltuudet yhden tuomarin kokoonpanossa laajenevat, niin lautamieskokoonpanon käyttötarve samalla vähenee. Oikeudellisesti vaikeita rikosasioita, kuten esimerkiksi talousrikosasioita, käsitellään jo nyt käräjäoikeudessa usein lautamieskokoonpanon asemesta kolmen tuomarin kokoonpanossa. Hovioikeus pitää tämän vuoksi valitettavana, että esitys ei sisällä

ehdotusta lautamiesjärjestelmästä luopumisesta, joka myös olisi johtanut ennakoitavissa oleviin menosäästöihin.

3. Hovioikeuden kokoonpanosäännökset

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohdan muutoksen osalta, jonka mukaan yksi jäsen voi hovioikeudessa ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu, on kysymys kirjoitusasun yhtenäistämisestä. Tältä osin hovioikeudella ei ole huomautettavaa. Hovioikeus kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että kysymys on esittelystä tehtävistä ratkaisuista. Hovioikeuksissa tulee siten säilyttää riittävä määrä hovioikeuden esittelijän virkoja.

4. Kirjallinen menettely

Hovioikeudella ei tältä osin ole huomautettavaa esityksen osalta.

5. Yhden kosketuksen periaate

Hovioikeus pitää esitystä kannatettavana. Järjestelmä on omiaan tehostamaan tiedoksiantotoimintaa vaikeasti tavoitettavien henkilöiden osalta.

6. Syytetyn läsnäolo pääkäsittelyssä

Hovioikeus toteaa, että rikosasian vastaajan oikeutta osallistua henkilökohtaisesti asian pääkäsittelyyn ei ehdotetuilla muutoksilla rajoiteta. Hovioikeudessa tapahtuvan oikeudenkäynnin osalta muutoksenhakijana olevalla rikosasian vastaajalla tulee ensisijaisesti olla oikeus disponoida siitä, millä tavoin hän haluaa muutoksenhakuoikeuttaan käyttää eli osallistumalla joko itse tai asiamiehen edustamana muutoksenhakuasian pääkäsittelyyn.

Esityksen perusteluissa (s. 41) todetaan, että vastaaja joka tarkoituksellisesti on jäänyt pois pääkäsittelystä, voidaan katsoa luopuneen oikeudestaan tulla henkilökohtaisesti kuulluksi. Pääpaino lauseessa tulee olla sanalla ”tarkoituksellisesti”. Vastaajan tarkoitus voidaan usein selvittää, jos hän on istuntoon lähettänyt asiamiehen. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on myös todettu, että suullisesta käsittelystä luopuminen voidaan tehdä myös hiljaisesti, jos tosiasioista voidaan tehdä johtopäätös luopumisesta (esim. *Hermi v. Italia*, 1814/02, § 98 ja *Dembukov v. Bulgaria* 68020/01, § 47-49). Pelkästä siitä seikasta, että vastaaja on jäänyt istuntoon saapumatta ei voine vetää johtopäätöstä siitä, että hän on tarkoituksellisesti luopunut oikeudestaan tulla kuulluksi.

Esitys sisältää myös lievennyksiä koskien vastaajan velvollisuutta osallistua pääkäsittelyyn. Tältä osin hovioikeudella ei ole huomautettavaa. Vangitun vastaajan osalta esitys siitä, ettei hänen ole tarpeen olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan, on tervetullut. Vangitulla vastaajalla on edelleen oikeus olla pääkäsittelyssä läsnä. Vangittu vastaaja voi toisaalta olla esimerkiksi psyykkisesti niin huonossa kunnossa, että jatkuva läsnäolovelvollisuus ei palvelisi vastaajaa, muita asianosaisia tai oikeudenkäyntiä.

7. Videoyhteyden käyttö

Hovioikeus suhtautuu myönteisesti videoyhteyden käytön lisäämiselle. Myös vuoden 2019 alusta voimaan tuleva käräjäoikeuksien ja niiden istuntopaikkojen vähentäminen edellyttää, että oikeudenkäyntiin voidaan yhä enenevässä määrin osallistua videoyhteydellä.

Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä, jonka nojalla rikosasian vastaaja voisi osallistua pääkäsittelyyn videon välityksellä muutoin, kun häntä todistelukäytöksessä kuultaessa. Videoyhteydet ovat tänä päivänä, toimiesseen, teknisesti niin laadukkaita, että ne korvaavat henkilökohtaisen läsnäolon istuntosalissa. Siten ei ole syytä rikosasian vastaajan osalta rajoittaa osallistumista pääkäsittelyyn videoyhteyden kautta. Syytä ei myöskään ole rajoittaa syyttäjän osallistumista oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä.

Vastaajan avustajan osalta osallistuminen pääkäsittelyyn videoyhteyden välityksellä on ensisijaisesti vastaajan ja hänen avustajansa välinen asia. Tässäkin tapauksessa tuomioistuimien tulee tarvittaessa huolehtia siitä, että vastaaja voi avustajansa kanssa käydä luottamuksellisia neuvotteluja viime kädessä tuomioistuimen laitteistoa hyväksi käyttäen.

Lisääntyvät videoyhteyksien käyttö edellyttää uusia investointeja laadukaisiin laitteistoihin ja tekniseen tukeen. Tällä hetkellä tuomioistuimissa käytössä olevat laitteistot eivät takaa tarvittavien videoyhteyksien toimivuuden. Lukuisista teknisistä ongelmista johtuen tarvitaan myös henkilöstöä, joka mahdollisuuksien mukaan pystyvät ongelmia ratkaisemaan. Teknisten ongelmien aiheuttamat pääkäsittelyjen peruuntumiset johtavat seurannaiskuluineen suurempiin rahallisiin menetyksiin, kuin teknisen tukihenkilöstön aiheuttamat palkkamenot.

Esityksen perusteluissa mainitaan, että oikeusministeriö selvittää mahdollisuuksia hyödyntää valtion yhteispalvelupisteitä asiainnoin tukena. Samalla tulisi myös selvittää yhteispalvelupisteiden käytöstä aiheutuvia mahdollisia turvallisuusriskejä. Varsinkin useamman henkilön kokoontuessa yhteispalvelupisteeseen osallistuakseen pääkäsittelyyn, tämä sisältää järjestyksenpidon osalta riskitekijöitä, joita tuomioistuimien ei pysty hallitsemaan etäältä. Yhteispalvelupisteet saattavat siten sitoa poliisi- tai ainakin vartiointiresursseja.

8. Pääkäsittelyn lykkäämiselle asetettujen aikarajojen poistaminen

Hovioikeus kannattaa pääkäsittelyn lykkäysten yhteenlasketulle ajalle asetettujen ehdottomien aikarajojen poistamista. Käsiteltävien asioiden tullessa yhä laajemmiksi ehdottomien 45 tai 60 päivän aikarajojen noudattaminen johtaa ristiriitaan muun ohessa vuosilomalainsäädännön kanssa.

9. Riita- ja rikosasioiden vireillepanoa ja valmistelua koskevat muutosehdotukset

Hovioikeus pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina.

10. Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat muutosehdotukset

Hovioikeudella ei tältä osin ole huomautettavaa esityksen osalta siltä osin kuin se koskee hovioikeudessa käsiteltäviä asioita.

11. Esityksen vaikutuksista

Esitetyt taloudelliset vaikutukset ovat, siltä osin kuin laskelmat koskevat henkilöstösäästöjä, teoreettiset. Tällaisia laskelmallisia säästöjä ei voida saavuttaa jo sen vuoksi, että laskennallisia säästötoimenpiteitä ei voida yksikkökohtaisesti kohdentaa eri tuomioistuimiin. Kuten edellä on todettu, videokuulemisen laajentaminen edellyttää myös tuomioistuimissa lisäinvestointeja.

Yhden kosketuksen periaatteen toteuttaminen voidaan olettaa tehostavan tiedoksiantotoimintaa, mikäli syyttäjillä on toiminnassa järjestelmän edellyttämä päivystysjärjestelmä. Videokuulemisen lisääminen voidaan myös olettaa tuovan säästöä vankien kuljetusten osalta. Sen sijaan henkilökohtaisesti kuultavien osalta istuntoon tuomisesta aiheutuneita kustannuksia ei ole lähtökohtaisesti perusteita arvioida alenevan. Etäkuulemisten osalta järjestelyjen pito voi aiheuttaa uusia kustannuksia.

Lausuntopyyntöä on käsitelty hovioikeuden johtoryhmässä 2.3.2018.

Hovioikeuden presidentti

Kenneth Nygård